

Я.М. КВІТКА, Р.В. ДМИТРИК

Яніна Михайлівна Квітка, кандидат юридичних наук, доцент, професор Національної академії внутрішніх справ

Роман Валентинович Дмитрик, ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

**ЗВІЛЬНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО З ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
ЗА ВЛАСНИМ БАЖАННЯМ**

З проголошенням України як правової держави особливого значення набуває функціонування ринку праці, яке багато в чому залежить від розвитку всіх інститутів, серед яких особливу роль відіграють правила звільнення працівників. Право на працю є одним із найважливіших соціально-економічних прав, скориставшись яким працівник може забезпечити високий рівень матеріального і духовного благополуччя своєї родини.

Дослідження даної проблематики, на наш погляд, є вкрай актуальним, оскільки встановлення об'єктивних причин звільнення працівників поліції зі служби є першопричиною неефективного використання бюджетних коштів, виділених на забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції та, як наслідок, низький показник дієвості реформування правоохоронної системи. Заявлена тематика носить як теоретичний, так і практичний характер, оскільки у статті висвітлюються питання як регулювання процедури звільнення працівника з органів поліції (механізм нормативно-правового регулювання звільнення з посади), так і практична частина, що полягає в дослідженні основних причин звільнення працівників поліції. **Метою** статті є також дослідження такого негативного явища, як «плинність кадрів» в поліції, та розробка механізму викоринення такого явища серед поліцейських Національної поліції.

У ході даного дослідження було встановлено, що процедура звільнення працівника поліції за власним бажанням фактично не досліджувалась, оскільки причина звільнення працівника з органів Національної поліції за власним бажанням, на перший погляд, носить досить формальний характер.

У вітчизняній юридичній науці адміністративні процедури проходження служби в органах Національної поліції та органах внутрішніх справ і звільнення зокрема висвітлені у працях М.І. Іншина, І.П. Голосніченка, В.Ю. Кікінчука, І.П. Лаврінчука, Н.П. Магюхіна, К.Ю. Мельника, О.І. Павленка, В.І. Прокопенка, С.В. Попова, Г.І. Чанишева тощо, але питання звільнення за власним бажанням висвітлено фрагментарно, без комплексного підходу. Відтак, в умовах реформування правоохоронної системи виникає гостра необхідність в удосконаленні нормативно-правової складової звільнення працівника, спрощенні механізмів звільнення із займаної посади, мінімізації впливу бюрократичної системи на особу.

На темп реформування Національної поліції та ефективність її діяльності суттєво впливають такі чинники: недостатність фінансових ресурсів; плинність кадрів, особливо в підрозділах патрульної поліції; низька забезпеченість поліцейських засобами індивідуального захисту, комп'ютерною технікою; неналежний стан автотранспорту тощо. Так, з часу утворення патрульної поліції та прийняття на службу понад 13 тис. поліцейських, протягом 2016–2017 рр. з різних причин звільнилося 1944 працівників поліції, або кожний сьомий, з них 643 особи – на першому році служби. Низьким є рівень забезпеченості підрозділів Національної поліції засобами індивідуального захисту, а в підрозділах патрульної поліції, ними фактично забезпечений кожний десятий поліцейський. Як наслідок – загроза життю та здоров'ю поліцейських під час виконання ними завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях та в інших публічних місцях, виявлення і припинення кримінальних та адміністративних правопорушень тощо¹. Нормативно-правова складова діяльності правоохоронної системи та порядок прийняття на службу в органи Національної поліції, а також звільнення з посади поліцейського регламентується Законом України «Про Національну поліцію» (далі – Законом)², Кодексом законів про працю України (далі – КЗпП)³ та іншими нормативними актами, що регламентують діяльність Національної поліції України. Так, процедура звільнення зі служби працівника поліції займає особливе місце серед інших процедур в сфері кадрової діяльності. Відповідно до п. 7 ст. 77 Закону однією із причин звільнення працівника поліції зі служби є волевиявлення працівника щодо звільнення його за власним бажанням. Звільненням вважається останній день після прийняття наказу про припинення працевідносин між працівником поліції та органом Національної поліції⁴.

Проаналізувавши норми ст. 77 Закону встановлено, що законодавець не дає переліку підстав звільнення працівника «за власним бажанням», тому виникає необхідність звернутися до норм КЗпП, а саме до ст. 38, в якій зазначено перелік підстав для розірвання договору (контракту) з працівником. Отже, КЗпП передбачено право розірвати договір, укладений на невизначений строк, попередивши про це орган письмово за два тижні. Зазначений термін може бути скорочено, якщо заяву про звільнення з роботи за власним бажанням

зумовлено неможливістю продовжувати роботу, а саме у випадку: переїзду на нове місце проживання; переведення чоловіка або дружини на роботу в іншу місцевість; вступу до навчального закладу; неможливості проживання в даній місцевості, підтвердженої медичним висновком; догляду за дитиною до досягнення нею чотирнадцятирічного віку або дитиною з обмеженими фізичними можливостями; догляду за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку або інвалідом I групи; виходу на пенсію; прийняття на роботу за конкурсом, а також інших поважних причин. У такій ситуації організація зобов'язана розірвати трудові відносини в певний строк, зазначений у заяві, і видати наказ, у якому причини й дата звільнення мають бути чітко сформульовані⁵. Щодо поліцейського, який виявив бажання звільнитися зі служби в поліції за власним бажанням, строк попередження не визначено.

У рамках наукового дослідження розглянемо механізм звільнення працівника поліції з органів Національної поліції. В.Ю. Кікінчук, який дослідив нормативно-правові аспекти та юридичну складову звільнення працівника з органів внутрішніх справ, зазначає, що під процедурою звільнення з органів поліції варто розуміти врегульовану нормативними правовими актами діяльність уповноважених посадових осіб органів Національної поліції, спрямовану на припинення служби, пов'язану із втратою прав і обов'язків сторін правовідносин⁶.

У науково-практичному коментарі Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що процедура звільнення в органах поліції складається з трьох основних стадій:

- ухвалення рішення про звільнення;
- й узгодження документів на звільнення;
- оформлення факту припинення правовідносин з органом Національної поліції.

Кінцевим результатом даної процедури є припинення службових відносин між працівником та органом поліції⁷. Як зазначає В.Ю. Кікінчук, звільнення зі служби працівників поліції не може здійснюватися лише на підставах, передбачених законом, під якими розуміють такі життєві обставини, що законодавчо визначаються як юридичні факти для припинення служби. Сама по собі наявність зазначеної в законі підстави не припиняє службових (трудових) відносин, необхідним є певний юридичний акт – дія відповідної особи (наказ керівника, рапорт працівника), що відображає волю (ініціативу) сторін щодо припинення служби⁸.

Друга стадія – оформлення документів на звільнення – складається з етапів підготовки документів на звільнення та їх узгодження.

Звільнення здійснюється на підставі наказів, проекти яких готуються працівниками кадрових апаратів. До подання додається рапорт, який засвідчує факт звільнення з вказівкою причин звільнення. У тексті наказу вказуються причини звільнення, відповідний пункт Закону України «Про Національну поліцію», ім'я, по батькові, особистий номер, посада, структурний підрозділ, де працює поліцейський. Під час підготовки проекту наказу варто звертати увагу на дату звільнення. Вона є другим за значенням елементом після підстави звільнення, тому що день звільнення вважається останнім днем роботи⁹.

Третя стадія – оформлення факту припинення відносин з органом Національної поліції – завершує підготовку документів і перебування співробітника в даному органі. Вона складається з наступних етапів: виключення зі списків особового складу й одержання документів; підписання обхідного листа й здійснення фінансового розрахунку¹⁰.

Призначення і звільнення з посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції відповідно до номенклатури посад, яку затверджує МВС України. Посадові особи органів поліції залежно від їх рівня наділені певною компетенцією щодо прийому і звільнення поліцейських, тому юридичні акти, що тягнуть за собою припинення служби, можуть видаватися не всіма рядовими особами, а лише тими, на яких законодавчо покладено ці обов'язки. Голова Національної поліції призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням з міністром внутрішніх справ керівників і заступників керівників структурних підрозділів центрального органу управління Національної поліції, призначає на посаду і звільняє з посади державних службовців та інших працівників центрального органу управління Національної поліції, приймає на службу та звільняє зі служби, призначає на посаду та звільняє з посади поліцейських відповідно до закону, призначає на посаду та звільняє з посади керівників територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції за погодженням з міністром внутрішніх справ¹¹.

Звільнення завершується припиненням поліцейської діяльності та припинення трудових (службових) правовідносин між працівником та органом Національної поліції.

Звернувшись до інформаційного ресурсу патрульної поліції України було встановлено, що станом на 18 серпня 2017 р. на офіційному сайті патрульної поліції України було оголошено набір на безстрокову службу на посаду інспектора патрульної поліції у м. Києві, де кількість становить 200 вакансій¹². Тут же розміщена інформація, що фактично безперервно йдуть поточні набори до лав поліції. Аналізуючи дану статистику, можна зробити висновок, що кількість прийнятих до служби правоохоронців фактично дорівнює звільненим з лав поліції. Також відповідні статистичні дані висвітлені у Звіті про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на забезпечення діяльності підрозділів, установ та закладів Національної поліції України від 11 квітня 2018 р. № 10-2 де зазначено, **що з часу утворення патрульної поліції з її складу звільнилося 1944 особи (2016 р. – 421, 2017 р. – 1523), у тому числі за власним бажанням – 1150, за негативними мотивами – 300, з інших причин – 494**¹³.

Дана статистика красномовно свідчить про те, що найбільшу кількість звільнень з органів поліції складають звільнення за власним бажанням. Тому встановлення першопричини такого стрімкого «небажання

працювати» працівників є не тільки теоретичним питанням, а й таким, що має і практичне значення для вироблення механізму подолання «плину кадрів» в правоохоронних органах. На нашу думку, усунення негативних передумов та першопричин звільнення запобігає самому факту прийняття рішення працівником про звільнення за власним бажанням.

Так, на нашу думку, слід виділити три групи першопричин звільнення працівника поліції за власним бажанням, а саме:

- нематеріальна причина звільнення;
- матеріальна причина звільнення;
- психологічна причина звільнення.

До першої «групи ризику» нематеріальних причин звільнення працівника поліції слід віднести:

- розчаруванням реформуванням правоохоронної системи;
- ненормований робочий графік поліцейського (14–15 год. на добу)¹⁴;
- додаткове залучення до праці поза зміною;
- збільшення навантаження (150 екіпажів патрульної поліції замість 200)¹⁵;

До другої «групи ризику» матеріальних причин звільнення працівника поліції слід віднести:

– відсутність страхування службових автомобілів КАСКО (ремонт автомобілів здійснюється за власний рахунок поліцейського);

– відшкодування за власний кошт втраченого державного майна (рації, планшети, кийки гумові, тощо)¹⁶;

– депримування працівників поліції (відсутність чіткого механізму заохочення та часткового зняття грошового забезпечення працівника поліції). Така процедура депримування відбувається з суттєвим порушенням чинного законодавства, адже здійснюється на власний розсуд керівника, який керується своїми внутрішніми переконаннями (симпатіями чи антипатіями) до певного працівника поліції. Процедура депримування, як правило, здійснюється в односторонньому порядку, про що працівник поліції може дізнатися лише при отриманні грошового забезпечення;

- низька оплата праці, що має високий ступінь ризику.

До третьої «групи ризику» ми віднесли психологічні причини звільнення працівника з органів поліції: щоденний стрес; хронічна перевтома; непорозуміння з керівництвом/колегами; відсутність психологічної підтримки (рідні, близькі, друзі); відсутність кар'єрного зростання; присутність системного хабарництва.

Недосконалість нормативно-правової бази та соціальної політики захисту поліцейського спричиняють таке негативне явище, як звільнення працівника за власним бажанням.

Опрацювавши теоретичну складову дослідження, можна зробити висновки, що процедура звільнення працівника поліції із займаної посади носить, як правило, бюрократичний характер та переобтяжена процедурою проходження етапів звільнення.

Практична складова дослідження полягає у встановленні об'єктивних причин звільнення поліцейських із підрозділів Національної поліції України. Аналізуючи державну політику щодо соціально-правового захисту поліцейських, яка мала би заохотити працівника до служби в правоохоронній системі, встановлено наступне.

Під соціальним захистом поліцейського розуміємо державну політику, спрямовану на захист та реалізацію встановлених соціально-економічних і соціально-культурних прав, які спрямовані на забезпечення процесу якісної діяльності, формування та розвитку професійних якостей та задоволення матеріальних і моральних потреб.

Соціальний статус поліцейського реалізується шляхом: оплати праці, державним обов'язковим особистим страхуванням та пенсійним забезпеченням; медичним обслуговуванням; державною соціальною допомогою; пільгами та компенсаціями.

Але, на жаль, статистичні дані звільнень з лав правоохоронних органів дають нам зовсім інші, протилежні показники. Це свідчить про те, що існуюча система соціальної політики недосконала та містить певні недоліки у реалізації соціально-правового захисту поліцейських. І, як наслідок, пряме порушення чинного законодавства щодо дотримання норм правового, соціального і фізичного захисту правоохоронця.

Опрацювавши матеріал даної проблематики, було встановлено, що державна соціальна політика захисту прав поліцейських існує фактично тільки формально. Так, в рамках висвітлення даної проблематики було досліджено основні причини звільнення працівника поліції. Узагальнено та виділено групи «фактору ризику», що спонукають працівника до звільнення з органів правоохоронної системи за власним бажанням.

Для підвищення соціального статусу поліцейських необхідно запровадити європейську практику захисту соціальних прав поліцейських, впровадження нових мотиваційних програм, щоб хоч трохи компенсувати важкі умови праці представників правоохоронних органів. У новій реформованій правоохоронній системі соціальні гарантії поліцейських мають відповідати європейським стандартам.

¹ Звіт про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на забезпечення діяльності підрозділів, установ та закладів національної поліції України. – К., 2018 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16756240/zvit_10-2_2018.pdf?subportal=main

² Про Національну поліцію : Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

³ Кодекс законів про працю України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

⁴ Про Національну поліцію: Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

⁵ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію». [текст] станом на 1 січня 2016 року. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 400 с. – С. 275.

⁶ Кікінчук В.Ю. Процедура звільнення зі служби в органах внутрішніх справ / В.Ю. Кікінчук // Право і Безпека. – 2010. – № 3. – С. 197–202 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_3_44

⁷ Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка ; О.І. Безпалова, К.Ю. Мельник, О.О. Юхно та ін. ; передм. В.В. Сокурєнка. – Х., 2016. – 408 с. – С. 280.

⁸ Кікінчук В.Ю. Вказана праця.

⁹ Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка ; О.І. Безпалова, К.Ю. Мельник, О.О. Юхно та ін. ; передм. В.В. Сокурєнка. – Х., 2016. – 408 с. – С. 290.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само. – С. 280.

¹² Офіційний сайт патрульної поліції України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://patrol.police.gov.ua/ru/highlight/pruyednujsyado-patrunoi-politsiyi-provodytsya-nabir-u-22-oblastyah-ukrayiny/>

¹³ Полицейская реформа на «аварийке»: отток кадров, разбитые авто и злоупотребление на тендера : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2018/07/27/7187486>

¹⁴ Про Національну поліцію : Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19?ed=20180831&find=1&text=%F0%EE%E1%EE%F7%E8%E9#w12>

¹⁵ Інтерв'ю керівника патрульної поліції О.Ю. Фацевича : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=TD2lvYRq10>

¹⁶ Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на забезпечення діяльності підрозділів, установ та закладів Національної поліції України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16756240/zvit_10-2_2018.pdf?subportal=main

Резюме

Квітка Я.М., Дмитрик Р.В. Звільнення поліцейського з органів Національної поліції за власним бажанням.

Стаття присвячена дослідженню стадій звільнення працівника поліції з органів Національної поліції України. Висвітлено питання нормативно-правового аспекту звільнення. Розглянуто проблематику звільнення працівника поліції за власним бажанням. Проаналізовано причини звільнення поліцейських за власним бажанням та запропоновано шляхи вирішення проблеми.

Ключові слова: Національна поліція України, працівник поліції, закон, звільнення, звільнення за власним бажанням.

Резюме

Квитка Я.М., Дмитрик Р.В. Увольнение полицейского из органов Национальной полиции Украины по собственному желанию.

Статья посвящена исследованию стадий увольнения работника полиции из органов Национальной полиции Украины. Освещены вопросы нормативно-правового аспекта увольнения. Рассмотрена проблематика увольнения работника полиции по собственному желанию. Проведен анализ причин увольнения полицейских по собственному желанию и предложены пути решения проблемы.

Ключевые слова: Национальная полиция Украины, работник полиции, закон, увольнение, увольнение по собственному желанию.

Summary

Kvitka Ya., Dmytryk R. The voluntary termination of a policeman from the bodies of the National Police.

The article covers the study of the stages of dismissal of a police officer from the bodies of the National Police of Ukraine. The issue of the regulatory aspect of dismissal is covered. The problems of voluntary termination of a police officer are considered. The reasons for voluntary termination of policemen are analyzed and some ways to solve the problem are suggested.

Key words: National Police of Ukraine, police officer, law, dismissal, voluntary termination.